

ZVON

LEPOSLOVEN LIST.

Leto VI.

Na Dunaji 18. julija 1880.

Liet 14.

Vojaka.

Vojaka mlada jahata

Počasi čez polje,

Sijalo jutro je mladó,

Pod nebom čez goré.

„Na grobu tudi cvetja mi

Rodila bo pomlád,

Po njem bo tudi róso mi

Razlil jutranji hlad“.

Od doma vzela sta slovó,

Ker car ju kliče v boj,

Na hrabrih persih nosita

Domači cvet soboj.

Tako stareji govori,

Oko mu je mokró —

Pokrije mlajši si obraz

In govori takó:

„Ko sem zapuščal ljubi dom,

Vzel cvétko sem ljubó,

Nebó pomladno mi po njej

Razlilo je rosó“.

„Cvetica ta pa drag mi dár

Device je lepé;

In rósa ta, na njej svetlá

Nje grenke so solzé“.

„Močile groba solza njé

Ne bodo mi nikdár,

Cvetice grobne mi pobral

Ponoči bo vihár“.

Josephus.

Almora.

Obraz iz življenja Indov, spisal M. Brence.

II.

Končali so se sveti obredi in zopet se je jel pomikati izprevod iz svetišča po okrašenih ulicah lahorskih. Novi oblaki dišečega kadila so se dvigali v zrak in jele so se popevati hvalne pesmi Brami, poslavljajoče njegovo življenje, vmes pa so se glasili godbe fantastični glasovi.

Vedno je še slonel naš Alfonzo ob stebru, vedno je še vpiral neprestano svoje oči v Almoro, pazeč na vsako njeno gibanje.

Izprevod se je pomika' mimo njega. O kako mu je jela vreti kri, kako mu je utripalo serce, ko je videl, da pride skoraj mimo njega Almora! Kako bi bil rad razprosterl roke in jo objel, odnesel jo iz svetišča, odnesel daleč, daleč v svojo zapadno domovino, da bi živel z njo in le za njo!

Almora pride mimo njega sredi mladih deklet, ki so sipale jej pod noge mamljajoče duhteče cvetice. Ravno ko je prišla mimo njega, zlezli so jej dolgi lasje na čelo, hotela jih je zopet vreči nazaj, zmajala je lahno z glavo in takrat so se vjele njene oči z mladeniča očmi — in zopet se je pomikal dalje izprevod.

Alfonzo ostal je kakor priklenjen na mestu. Njegovo uho je pilo sladko v daljavi razlegajoče se petje, njegovo oko pa je gledalo za svečenico, dokler je niso zakrile zavistne košate platane.

„Almora“! zdihnil je mladenič na pol glasno; vendar se je razlegel njegov glas po svetišči in trikratni jek mu je dal odgovor. Skoraj prestrašen se je ozerl, če se ni komu izdal s tem zdihom, a bilo je prazno, le doli konci svetišča stal je Bramov duhovnik in vpiral izdajsko v mladeniča svoje sive odurne oči.

III.

Pojenjalo je dnevno veselje po mestu, obila množica se je zopet vernila v svoja stanovanja, praznik je bil končan. Kedor je le mogel videti prorokinjo Almoro, čutil se je srečnega in pripovedoval je sè živimi besedami bolniku, ki je moral ostati doma, kako krasna in ljubeznjiva je Almora.

Vendar je vtripalo v zidovih lahorskih nemirno serce, vendar ni bil srečen naš Alfonzo. Preobvladan od obilih čutov in vtisov današnjega dne, opotekal se je domov, kakor obstreljena serna

v svoje ležišče, da tam pogine. Priznati si je moral, da ljubi Almoru, da jo je ljubil, ko jo je ugledal o izprevodu v svetišče. A kako malo je imel upanja, da bi jo se kedaj videl, kako malo je imel upanja, da bi jo mogel pritisniti kedaj na svoje ljubeče serce in obljubiti ji večno zvestobo. Pet dni ostane še Almora v Lahorah, a dobro je vedel mladenič, kako malo prostosti imajo ženske iz „kast“ braminov. Vendar se je spomnil, da mu je nekoč pravil pundit, da ima prorokinja več prostosti, osobito zaradi tega, ker jo veže dolžnost, da mora vsako jutro in vsak večer opravljati svojo molitev na kraji, kjer se stekati dve reki.

„Tam“, dejal mu je pundit, „vidi jo lahko vsakdó, a vsak Ind se skerbno ogiblje tega kraja, pristeto bi mu bilo v greh, to bi bilo bogokletstvo, ker ta kraj je posvečen“.

A kaj so pravi goreči ljubezni zapreke, kaj je nemogoče mladeniču, ki hrani v serci sveto ljubezen! Tudi Alfonzo se ni menil za nevarnosti, ki bi mu mogle vzrasti iz derznosti, sklenil je, da ide na kraj, kjer bode opravljala Almora na večer svojo molitev.

Kako so mu leno tekale ure, vendar je prišel večer, tolikanj zaželeni večer. Solnce je ravno zahajalo, ko je stopal Alfonzo na kraj, kjer sta se stekali dve reki. Ozka stezica ga je peljala tija, šumenje slapa bil mu je kažipot.

Zadnji žarki poslavljaljočega se solnca so obsevali mali na obali reke postavljeni darilnik — pred darilnikom pa je klečalo bitje tako nežno, da se je zdelo Alfonzu, da bode sedaj in sedaj vzplavalo proti nebu — bila je Almora. V njenih svetlih laséh so se lesketale še kaplje vode, v katerej se je kopala, njeno telo pa je objemala tenka obleka in se držala tesno telesa, da je bilo lahko opaziti vsak ud, vsako dihanje. Dvigala je roke proti nebu, Almora je molila.

Ko je Alfonzo ugledal Almoru, stresel se je lahno in stopil za korak nazaj, takrat pa je zašumelo suho listje platan pod njegovimi nogami. Ta šum zbudil je Almoru iz njene zamišljenosti, ozerla se je v ono stran, od koder je prihajal šum — in njene oči so se vjele z Alfonzovimi. Pobesila jih je in zarudela v deviškeji nedolžnosti, dvignila se je in hotela naglo oditi, a videla je, da mora mimo drevesa, ob katerem je stal Alfonzo; prijala je obleko in jo stisnila k sebi, da bi ne omadeževala svojega telesa, da bi ne užalila Brame, če se dotakne tujca. Kakor gorska serna berzo je hotela izbežati mimo Alfonza, a on razprostré svoje roke in jo objame z vso navdušenostjo mlade ljubezni.

„Almora, nebesko bitje, jaz te ljubim“.

Sedaj pa ni bila Almora več ona svečenica iz svetišča, sedaj je bila ženska, ki je vstvarjena, da ljubi. Vendar se mu je izvila iz rok in mu lahko pošepnila:

„Jutri zvečer tukaj“.

In izginila je v goščavi.

Na severnej strani za košato platano pa je stal braminov duhovnik in videl, kako je mladenič objel sveto prorokinjo iz Goe in kako mu je ona ljubeznjivo nekaj pošepetala. Peklenska radost se mu je razlila po temnem obrazu in mël si je od veselja roke, da je ravno on izvoljen biti tožnik proti Almori.

(Dalje prih.)

Razvaline.

Pri mojej sestričini stanovala je gospica Albina. Midva pa sva bila prav dobra prijatelja; saj mi je večkrat sama dejala, ko sva skupaj skozi okno gledala v bistre valove mogočne reke, ki teče skozi naše prijazno mesto. Albina bila je nenavadno bleda. Meni pa je vedno pripovedovala, da bode skoraj umerla in popraševala me je vedno, kedaj bi bilo lepše umreti — spomladi ali jeseni.

Spomladi bilo bi prežalostno — dostavila je — kajti male cvetice, njene sestrice, ko bi se jim bilo veseliti novega življenja, bi se solzile na njenem grobu. In v jeseni bilo bi umreti predolgočasno, kajti takrat umira že tako vsa narava. In tako se ni mogla nikedar odločiti. Albina bila je slikarica. Večkrat sem sedel pri njej v sobi, ko je slikala in mi pripovedovala o svojej sliki, o barvah in o svojej smerti.

Nekedaj je slikala „razvaline“. Sredi „razvalin“ pa se je dvigal stolp, na pol podert in čakal, kedaj tudi on pade in v njegovih razpokah gnjezdile so črne morske tice. „Razvaline“ pak so žalovale sredi jezera in jezero bilo je mirno; nad stolpom pa se je razpenjalo jasno nebo. Le od daleč videli so se prijazni griči in na enem stala je bela cerkva in okolo cerkvice bilo je malo belo pokopališče.

Prašal sem jo, kako se imenujejo te razvaline.

Ona pa me je pogledala žalostno in dejala: „To so slovanske razvaline“!

Jaz pa sem ji verjel in postal sem tudi žalosten.

„Slovanske razvaline“, dejala mi je drugi dan in sedla tik mene, „a vendar niso pozabljene, glej tu na bregu je majhen čolnic in v mirni senci pod stolpom sedita dva človeka — mala deklica in njen — prijatelj“!

In jaz sem pogledal in zapazil pod stolpom v senci dva človeka, ki sta gledala proti belej cerkvi.

„Kedó pa je ta deklica, Albina?“ vprašal sem jo radovedno in jej pogledal v belo lice.

„Ta deklica? — Ta deklica sem jaz“! odgovorila mi je in se žalostno nasmijala.

„In njen prijatelj?“ vprašam na dalje. Lice mi je gorelo.

„Njen prijatelj“? vprašala je žalostnim glasom in še bolj žalostno dostavila: „Ne vem“!

Potem pa je odšla iz sobe in me pustila samega. Jaz pa sem ostal in gledal sem skozi okno v naše reko in premišljeval, zakaj je dejala: ne vem! — Saj sem bil le jaz njen prijatelj in nikedó drugi. Hitro skočim po konci in razumel sem jo. Grozno! Nič več nisem jaz njen prijatelj, nič več — družega si želi — nehvaležnica, in hitel sem ven v goro in začel jo sovražiti. Prišedši verh gore pogledal sem zaničljivo proti našemu mestecu, potem pa proti severu in zapazil na sosednjem griču malo belo cerkvico z malim belim pokopališčem, kakor na njeni sliki. Ostudno sem se zasmijal. Umreti hoče! Neznosno! Samo radi tega, da bi se skoraj končalo prijateljstvo, samo sovraži me Albina.

Vedno redkeje sem zahajal k svojej sestričini, in ko sem odhajal v dalnje mesto, morda za vselej, poslovil sem se skoro merzlo od nje in odšel vesel. Albina pa se je poslovila navadno — žalostno!

* * *

Čez nekaj let pozabil sem skoraj svojo Albino. Saj pa je tudi nisem videl dolgo, dolgo in tudi nič čul o njej, kajti nastale so bile nekake razpertije mej mojim očetom in sestričino mojo. Samo včasih zmisli sem se na „slovanske razvaline“ in na one črne morske tice, ki gnjezdijo v razpokah. Tedaj mi je bilo malo hudo, in mislil sem tudi na Albino, ki je vedno dejala, da bode umerla. Počasi sem ji odpustil, ker me ni imenovala takrat prijatelja in kmalo sem spoznal, da jo — ljubim in samo radi tega ljubim, ker mi je dejala, da jaz nisem njen prijatelj. Že sem sédel za mizo, da bi ji pisal, kar poterka nekedó na vrata in v sobo stopi listonoša in mi odda listek, černo zapečaten, in majhen zaboj. Hitro odprem in list mi pade iz rok: Albina — je umerla in pokopali so jo pri

mojem stricu na Gorenjskem, kjer je bila mala bela cerkvice z malim belim pokopališčem. Spomladi je umerla. Uboge cvetice! V zaboji pa je bila slika: slovanske razvaline! Meni jo je zapustila. V senici pod stolpom sta sedela dva človeka — in gledala proti beli cerkvi. Albina in njen — prijatelj! Spodaj pa je bilo zapisano:

„Dragi! odgovorila sem ti: Ne vem! — odgovoriti bi bila morala: Ti! — Odpusti! Nisem li vedela, da bodem umerla? — In nikedar — tvoja! — Tvoja dobra Albina!“

Molče sem zerl sliko in belo pokopališče in mislil, kako dobra je bila Albina — predobra! In prav je bilo, da je bila — predobra!

Slika pa visi nad mojo mizo, in ko me vprašujejo, kako se imenujejo té razvaline, odgovarjam žalostnim glasom: „slovanske razvaline!“

Josephus.

Popotna pisma.

IV.

Lepa binkoštna nedelja je bila, ko sva pršla, tovariš moj in jaz, ravno po „deseti masi“ v ta nemški Mürzzuschlag. Vstopila sva se pred cerkev, iz katere je ravno ljudstvo vrelo kakor čebele iz panja. Tako ogledovanje menda ni prav pobožno ali navadno je povsod, koder se po sveti sveta božja služba opravlja. Kaj se pa hoče? Saj sva bila pršla tudi ljudi gledat, ne samo kraja, in toliko ljudstva ne najdeš nikjer skupaj, take lepe prilike nimaš nikjer ogledovati ga, kakor ko gré v nedeljo po maši iz cerkve. Jaz sem priliko pošteno porabil; ogledoval sem ljudi, moške in ženske — té se vé da prav posebno — kakor ko bi hotel vsakega človeka posebej kupiti; ali reči moram, da to ljudstvo ni kaj posebno ugajalo mojim očem. Zlasti dekleta se ne morejo meriti z našimi; tu bi zastonj iskal tiste gibčnosti, tiste bistrosti, tiste nepopisne gracije, s katero se odlikujejo naša domača dekleta. Iz tega dobrovoljni bralec lahko razvidi moje rodoljubje, ki me spremlja povsod po mojem potu. Naravno bi bilo, da bi mi bile o tej priliki na misel hodile lepe Dunajčanke, o katerih sem, ne dolgo tega, tako navdušeno govoril; a jaz sem se spominjal „hic et ubique“ svojih lepih rojakinj, da si imam tako malo hvale od té ginljive svoje zvestobe. Dasi tako malo hvale „žanjem“, rekel bi kak „reporter“ slovenski; tá izraz je zdaj pri nas prav v modi — da bi ga! Jaz bi ga kar v žlici vodé utopil, tako zopern mi je.

„Gospica J. je žela burno pohvalo“, tu imam vselej nehotoma pred očmi sključeno ženico sè serpom v roci, ki zanje proso ali pšenico, za dvojčo na dan. Ta metafora se noče nikakor prilegati duhu našega jezika — ravno tako bi se lahko reklo: „nate zidam“ v sili, prijatelj moj! Treba je torej kako drugače zaviti.

Lep dan in lep kraj! Dà lep kraj je ta mürzzuschlaska dolina, to se mora reči, dasi je nemška! tako nemška kakor kak Pinzgau ali Pongau. (Ali morebiti tudi tu tiči kaj slovenskega?)

Srečo so imeli z vremenom — da bi povsod tako imeli! — Slovenijani in Triglavani. Ako bi kedó menil, da si je Negoda sam izmislil té imeni, motil bi se — za polovico. Ime Triglavan se je javno rabilo, kar mi je prav ugajalo, ker me je spominjalo tistega Triglavana iz Posavja, ki je tako nekako nanagloma umolknil. Ono sem pač sam skoval, po analogiji, kakor sem najboljše vedel in znal. Negoda je povsod za stalne izraze.

Jaz sem menil, da prideti obé društvu z velikim hrupom, s petjem in vpitjem na svoje shodišče. Kaj še! Prav tiho in skromno so prišli Slovenijani in Triglavani. To je bilo meni prav po volji in tudi dober „augurium“, da se bode vse lepo pametno versilo, kakor je Bogu in ljudém po volji. Tudi to me je kaj prijetno iznenadilo, da jih je prišlo tako lepo število iz Dunaja in iz Gradca. Tako je prav! kader se kaj napravi, naj bode kaj poštenega, da se nam ne bode posmehoval poredni svet, ki nas že tako nekako po strani gleda. Ne peščica — prava pest nas je bilo, če smem prištevati tudi sebe. V gostilni, kjer je bilo zbirališče, jelo se je in pilo, potem tudi govorilo in nazdravljalo ter napivalo, kakor že mora biti o takih prilikah. Govori so bili pač prav pametni in okolnostim primérni; za gotovo tega ne morem terditi, ker jih nisem slišal na svoja ušesa, razloga pa tudi nimam misliti, da ni bilo tako. Pelo se je pa dobro, to lahko rečem, da si se ni prav dobro slišalo; a tega je bil prostor kriv, ne verli pevci.

Po kosilu smo šli, zopet brez hrupa in ropota, na neko višavo zunaj Mürzzuschlaga. To je nekaj takega kakorsén je glasoviti božnik Ljubljanski. Krepko nam je prijazno pomladanje solnce ogrevalo herbte, ko smo lezli gori k tistemu Grübelbauerju — saj menda se mu pravi tako; jaz, žal, nimam pametne navade, da bi si zabeleževal imena in številke, kakor se vsakemu pravemu reporterju spodobi. Pošteno smo se potili, zlasti kar jih je bilo malo bolj rejenih med nami — Negoda sam je nekam bolj na suho stran — ali konec našega pota je bil pa tudi — „des Schweisses

der Edlen wert“! Lep razgled po dolini se je razgernil pred nami, ko smo dospeli na višavo. Glasna godba nam je donela naproti, pozneje se je pokazalo, da ta čast ni bila nam namenjena. O istem času je neko drugo društvo, nemško seveda, godovalo in godlo na istem griči, v isti gostilni; bili so kaki požarniki, ali pa tisti glasoviti veterani, katerih je povsod dovolj, kjer jih ravno ni potreba. To ni bilo meni nič prav po volji — ne to da se ni godlo nam na čast, jaz bi bil raji videl, da bi se sploh ne bilo godlo; — ali bal sem se, da naravnost povém, da bi ne bilo kako kaj kake zabave, v tistem pomenu zabave, v katerem rabi naš kmet to besedo. Ogenj pa slama, pravi pregovor, to ne ostane dolgo skupaj. Slovensko društvo in nemško skupaj — slovensko namreč ogenj, nemško pa slama, tako bode gotov sam ob sebi vsak rodoljuben Slovenec tolmačil mojo primero — zlasti v naših časih, kako se bode to končalo? Take misli so mi rojile po glavi.

Glejte, glejte, poreče se mi tu, kako je strahopeten ta Negoda! Ali te ni sram, stara gerča? Kaj bi pa bilo, ko bi se malo sprijeli, ter na buče si poterjali, da bi se videlo, katere so tērje, slovenske ali nemške? — Nekaj kervavih, morebiti tudi nekaj razbitih glav, to res ni taka nesreča! In to tudi smem reči, kakor tu govorim, pēt bi tudi stari Negoda ne bil pokazal tem Mürzzuschläzanom, kar tako. Če tudi ne more ravno reči o sebi: „Pet jih pade, kjer porine“, storil bi bil vendar svojo dolžnost po svoji moči. Ali vendar je tudi to pomisliti treba: kaj pa naposled? Ko bi bili tudi slavno zmogli svoje nasprotnike, kaj potēm? V sredi sovražne dežele! kje bi bili našli svojega Ksenofonta, da bi nas srečno izpeljal iz nje, in to ene na Dunaj, druge v Gradec, Negodo celo notri tja doli do bele Ljubljane? To bi bila slovenska Anabasis, ali prav za prav Katabasis, vredna da bi jo prebirali na gimnaziji v Kranji. Bog nam jo daj skoraj slovensko!

Da resno govorim: bal sem se, da bi ne bilo kake združbe; kako bi bili potem kričali hudovoljni nemški časniki! In kaj takega se je bilo res bati. Ko smo se malo okrepčali, začelo se je petje, začeli so se govori. In kaki govori! Vsak govornik je to s posebnim naglasom, dà s krepkim, skoraj kričečim glasom poudarjal, da stojimo (nekaj nas je tudi ležalo po travi) na slovenskih tléh! (živio!) dà, ta lepa zemlja je bila nekdaž slovenska; torej... vsak čas sem menil, da poreče mož: priborimo si jo nazaj! Zavijajmo si rokave! in: „Udri, udri, mah na mah! Ali če tudi tega ne, kaj ko bi kedó izmed nemških Štircev razumel slovensko, kar ni tako ne-

verjetno; kaj ko bi imeli svojega ogleduha in ovađuha pri sebi, tudi to ni tako nemogoče! Moj strah je bil prazen. Vse se je mirno razšlo brez prepira, brez tepeža. In tako je prav; hranimo svoje moči, svojo hrabrost in svoje pesti za druge prilike, kjer jih bode v resnici potreba. Tega mnenja so bili tudi naši govorniki. Toliko mladostnega navdušenja, toliko plamenečega rodoljubja nisem še nikoli prej videl skupaj, kolikor ga je ta dan, na tej ponemčeni zemlji vrelo iz mladih persi, gorelo v mladih govorih in vendar se je vse lepo pametno končalo. Res so nas klicali na boj, ali ne na boj s pestmi, nego „z uma bistrimi meči“, kateri se pri nas tako radi navajajo, dasi ne vem prav, kakošne si je misliti té „uma svitle meče“ — pesnik je že vedel, samo povedati ni hotel! Ali tisto se nam je pa tudi dejalo in zabičavalo — neki mlad govornik nas je celo naravnost pozival, naj prisežemo, naj dvignemo vsak svojo desnico in tri prisežne perste kvišku — da ne pustimo ene same pedi svete zemlje, katera je še naša, da pride v oblast našemu nenasitnemu sovražniku.

Kaj takega se pa res po vsej pravici lahko zahteva in pričakuje od nas. Vsaj to, kar nam je še ostalo, hranimo in branimo na vse kriplje, v duševnem boji in ako treba tudi telesnem. Če tega nočemo ali ne moremo, smo pa ravno taki — tu naj si vsak misli priimek, kateri se mu zdi najprimernejši, a bode naj precej krepak! — kakoršni so bili slavni pradedje naši, kateri so se dali izpodriniti iz najlepših in najrodovitnejših dežel.

Ali zdaj vidim, ko je že prepozno, da sem prav nespametno zabredel. To je bilo treba vse drugače narediti, da bi bilo več „efekta“. In res sem s konca nekaj takega nameraval. Tako je, ko človek piše brez pravega črteža! Povedati pa vendar smem, kako sem hotel to narediti. Te misli in še nekaj drugih podobnih sem hotel skupaj zaviti v lepo akademično izdelan govor. Ker nisem tam na versto prišel, ali pa se nisem prav upal javno govoriti in meriti se z drugimi, vmes tudi glasovitimi govorniki, hočem pa zdaj tu pismeno poskusiti svoj „maiden-speech“. Tak bi bil moj predgovor, in nato bi bil takoj prišel govor sam. Ta bi se bil začel tako: „Slavna gospoda!“ — Zakaj slavna, tega ravno ne vém, ali tako je zdaj pri nas sploh navada ogovarjati svoje poslušalce. In kaj bi jaz sam nasprotoval tej čestiti navadi? Pa še nekaj! Gospoda bi jaz rekel, ne góspoda, kakor se zdaj čestokrat pri nas naglaša, češ menda, da je to bolj imenitno, bolj gosposko. Ko bi meni kedó rekel: Négoda! kar za uho — ne to se ne spodobi — kar

za uho bi se prijel, recimo. Negôda se pravi in pa gospôda, slavna gospôda moja! Zlasti naši bratje Štirci kaj radi tako po hervaško naglašajo, in sicer prav krepko, da kaj zaleže! Jaz rad z vsem svetom v miru živim, rad kaj primolčim, kjer menim, da smem, rad za vsakim potegnem, če mi je le kolikaj moči; ali tu pa res ne morem. Molčati ne morem in gledati, kako se dela z našim ubogim slovenskim jezikom. Zlasti tista mešanica, tisto posiljeno hervatenje mi kar preseda. In pa tisto pačenje! Da se v besedi: rekel, *l* na konci za *l* izgovarja, to bi bilo gotovo prav, ko bi se dalo; ali zdaj je prepozno, zdi se nam preveč posiljeno. In ko bi si bili naši govorniki vsaj dosledni; ali kolikokrat sem moral slišati, da je eden in isti mož v enem in istem govoru izgovarjal zdaj rekel, zdaj reku, kakor mu je jezik hotel. To pa ni dobro. In kar se tiče naglaševanja, to je res, da naš slovenski naglas ima svoje muhe, zdaj sede na ta, zdaj na on zlog kakor metulj, ki leta s cvetice na cvetico. Vse besede se ne naglašajo po vseh krajih enako, celo ena in ista beseda se časi lahko različno naglaša, to je vse res; vendar se mi zdi, da so tu neke meje, „quos ultra citraque nequit consistere rectum“. To bi bilo treba nekako določiti in dognati in ustvariti bi si bilo treba neki pravilni „parlamentarni jezik“. Saj prilike imamo zdaj precej, hvalo Bogu, v prakso obrniti teorijo. To se mi zdi vsega premiselka vredno, slavna gospôda!

Negôda.

Čas in prostor.

IX. pismo.

Gospod čestiti! Zadnje moje pisemce je nekaj preobširno. Ali danes hočemo izprevideti, je li res tako ali ne.

Gospod, ne vem, koliko sicer Vi vprašanju mojega zadnjega pisma važnosti prištevate, vendar jaz Vam odkritoserčno rečem, da kolikor neznatno se mi na sebi zdi, toliko važno je tudi. To je kar ga dela precej pikantnega, ali, po naše rečeno, sitnega v tacih stvareh. Čestiti gospod, zmeraj je bolje nekaj več, kot premalo. In vendar se sam bojim, da sem o njem prej premalo kot preveč govoril! ker vse je tako splošno govorjeno — nič, da bi bolj na dno posegel bil in — čestiti gospod, če sem pa tudi mogel, o tem sodite sami. Tedaj se bi mi res bati bilo, da je moje pisemce preobširno, tako pa sem si v svesti bil, da to moje vprašanje je moglo

le bolj posredno biti in tem lažje sem se deržal o njem izreka: srednji pot, najboljši pot.

V čem naj bi tedaj bila dobrota tega pota?

Perviĉ, ĉestiti gospod, jaz vedno še smem upati, da moji namigljaji v zadnjem pismu ne bodo brez uspeha, da Vam povod dajó k svojemu premišljevanju — ki Vas po onem potu, katero sem Vam nakazal bil, lahko pripelje do mojega mišljenja. Drugiĉ pa smo v svojem glavnem vprašanji mnogo bolj napredovali, kakor bi se misliti dalo, to je: prvotno vprašanje smo mnogo bolj priostriili, tako da se bode teorija sedaj kaj lahko izpeljati dala.

Ako so bogovi namreĉ skonĉni in vsa ta luĉnata telesa nad zemljo bogove predstavljajo, tedaj se vpraša, je li *na* zemlji neskonĉnost ali *nad* zemljo. Z družimi besedami, obseza li zemlja vse obnebje ali obnebje zemljo. V prvem zmislu bi imela zemlja svojo moĉ nad nebom, v drugem nebo nad zemljo. Izkušnja nas od nekđaj uĉi, da je le drugo veljavno. Iz tega se pa podá samo ob sebi že sklepanje, da se je tedaj tudi zemlja le skonĉna misliti mogla — misel, katero poterjuje neko drugo zanimivo mišljenje Gerkov, da zemlja namreĉ leži na ramah (skonĉnega) boga Atlanta.

Tako si lahko mislimo, da se je vseмир pri najstarejih Gercih sploh skonĉen mislil in tudi pri drugih ljudstvih te perve filozofiĉne dobe, ali kakor se radi svoje večkratne preprostosti tudi pred-filozofiĉna imenuje, težko, da se je o tem mislilo bolje.

Po mišljenji Šivajitov in Višnutov bi bil svet, ĉe že na vse druge strani neskonĉen, tako vendar proti oni strani ki „meji“, kjer je namreĉ „nošen“, vendar tamkaj bi bil skonĉen. Po prilici bi se misliti dalo, da je tamkaj vhod v „drugi svet“, kakor to misel pri poznejih Gercih nahajamo. Vendar to, kakor tudi dalje vprašanje: na kom pa ljubljeneec tega in onega boga stoji? — ne spada več v naš predmet in bi se tudi tukaj razpravljati ne moglo. Pre-abstraktno je ali bodisi presplošno, kakor je to tudi z mišljenjem Bramitov — s to poezijo, kakor jo je že marsikak moŹ v svojej nejevolji imenoval. Vendar mi moramo pomisliti, da ta abstraktnost, ta splošnost, s kratka ta nedolŹnost v izjavi, zbog katere se to in ono misliti dá, ali pa tudi izpeljati, to je drugo vprašanje — vse to je ĉisto primérno ondašnjemu duhu teh rodov, kateri se je še dandanes precej ohranil in ki kratko sklepa sê zapovedjo: „greh je, ĉe reĉeš, da svet ni vstvarjen, in greh je, ĉe reĉeš, svet je ystvarjen“!

Dovoljen dokaz naivnega skepticizma! katerega nekaj povoljnije odkriti, bi moglo nalog le družih pisem biti — mi, čestiti gospod, teh nismo nsmeravali in jih tudi ne nameravamo, ona naj ostanejo le postranska pisma k najinemu glavnemu smotru — kateremu bodo tudi te čertice zadostovale.

Serčno Vas pozdravlja Vaš ponižni sluga

A. P.

Še nekaj spomina.

To je kakor v družbi. Prej je vse molčalo; nihče ni vedel kaj pametnega ziniti. Ali zdaj, ko je prvi začel in povedal svojo pripovedko, zdaj vé vsak svojo, beseda se versti za besedo in pripovedovanja ni konca ne kraja. Samo izprožiti je treba, potem gré že samo.

Tako se nam godi sè S. Jenkovimi spomini. Zvon je bil prinesel nekaj epigramov, češ da so Jenkovi. Nato hitro vstane veljak in dokaže, da se mu po krivem pripisujejo. Takoj dobimo temu spisu odgovor, katerega pa nismo priobčili po vsej njegovi dolžavi in širjavi, da bi ne bilo kake zamere. O tej priliki se je omenilo neko imé, ki je bilo doslej občinstvu pač neznano. Malo kedó je vedel, kedó je bil Venceslav Bril. O imenovani priliki reklo se je, da je bil Jenkov poseben prijatelj, nadarjen mladenič, ki je zgodaj zapustil ta svet. To je bilo vse.

Kar nam pride iz Ljubljane ljubeznjivo pismo iz blage ženske roke. Blage, pravimo; mi sicer ne poznamo gospé, katera nas je počestila in razveselila sè svojim prijaznim dopisom; ali vsa vsebina in oblika njenega lista kaže, da je vredna imena, katerega smo ji prideli.

Ta gospa je pokojnega Venceslava sestra.

Malo tako dobrih letin, kakoršna tista, ko je bil S. Jenko v osmem razredu gimnazije Ljubljanske. Kako lepo število zares nadepolnih mladeničev! To se sme reči: toliko navdušenja, toliko plemenitega idealstva, toliko pravega rodoljubja je težko kedaj skupaj videla bela Ljubljana. Otožni čuti obhajajo človeka, ko začne šteti in vidi, kako malo teh blagih duš je ostalo še med nami. Prvi menda bil je Bril, ki se je izneveril svojim mladim prijateljem, svoji domovini, ki se je zastonj nadejala blagega sadu od njega. Svet sodi samo po uspehu, in tudi ne more biti drugače. Vpraša se le, kaj si storil? ne, kaj bi bil storil lahko, da ti je bila osoda mila.

Brilovo ime ni zapisano v zlato knjigo domovine naše, vendar se nam zdi vredno, da se čisto ne pozabi.

V rokah imamo tri lističe njegove, kateri hrani kakor drage svetinje sestrina ljubezen. Prvi je pisan s svinčnikom in na njem vidim (zdaj je potreba pač v singularu govoriti) tudi svoje pismenke. To je — dobro se spominjam — dopisnica, ki sva si jo v soli pošiljala — proh pudor! — pošiljala od klopi do klopi. Mladostne sanjarije! „Vorbei, vorbei!“ — Na drugem sta soneta — eden slovenski drugi nemški, oba zložena sestrici za god.

Na tretjem je pesmica, katere se še prav dobro spominjam. Naj jo postavim sem; dovolj se je pri nas že tiskalo slabših.

Želja.

Čal sem, da za herbtom,
So mi ženske djale,
Da sem nekaj berhek
In postave zale.

Da bi b'le lagale
Stare se ženice!
Da bi b'le lagale
Mlade se deklice!

Ali kaj! v obraz mi
Djale so dekleta,
Da na mojih licih
Ni lepote cveta.

Naj bi u obraz mi
Rekle koj vse žene,
Da mi na obličji
Cvetke ni nobene.

In naj bi za herbtom
Rekle mi deklice,
Da poljublja je
Vredno moje lice!

Čudno, da sem bil nekdaj ostreji sodnik, nego sem zdaj. Ko sem prvič bral to pesem, zdela se mi je nekako — prelahka. Spominjam se, da sem jo precej ostro grajal; zdaj mileje sodim. Življenja človeka izučí!

Naposled se tu serčno zahvaljujem neznani mi gospé, ki mi je sè svojo poslatvijo napravila res pravo veselje! s.

Uzroki navadnih bolezni našega kmeta.

(Dalje.)

Reženi rožički so strupeni in pomanjšujejo žitni pridelek. Le s tem, da se zreli rožički nabirajo in pokončajo, more se kaj storiti zoper pomnoževanje te škodljive glive. Ako se ti rožički v preobili meri zmelejo z režjo in drugim žitom, nastaja

po užitji kruha iz take moke bolezni, ki je karakteristična v tem, da človeku, ki je dolgo časa užival kruh iz take moke, začno mer-goleti po perstih na nogah in rokah, da temu sledi nekakovo čudno terganje in zvijanje in hude bolečine po vseh udih. Bolniki postanejo nenavadno snedavi in večkrat tudi bledejo. Te bolezni v mestih skoraj nikedar ne nahajamo in to zato ne, ker meščani moko iz novega in dobro očiščenega žita veliko pozneje dobivajo. Da! tudi živalim je škodljiva moka iz tacega žita.

Večini prebivalcev na deželi je dandanes krompir poglavitni del njihove hrane, ki pač seveda ni tako neskodljiv kakor žito in razne zelenjadi. Krompir je težko prebavna jed in ima v sebi jako malo hranilnih tvarin in redilnih moči (74% vode, 1.5% beljakovine, 23% oglj. vodor., 0.2% meščobe, 0.3% soli); zato ga tudi uživajo v tako obili meri. S tem pa se moti prebavljenje, čeva in želodec se tako raztegnejo, da jih ne nasiti skoraj nobena jed. Odraslim delavnim ljudem to ni toliko v kvar kakor otrokom, slabotnim osebam in postopačem.

V nekaterih krajih naše slovenske domovine imajo kmetje navado živeti večinoma ob močnatih jedéh. Tudi te so le za močne, krepke in delavne ljudi, posebno ako so zelo mastne; otrokom pa in slabotnim osebam je to vsakako škodljivo. Ako se uživajo taka dobro zabeljena močnata jedila s kako kislino, n. pr. kislim zeljem ali repo, tedaj se ni bati neprijetnih nasledkov, in splošno se taki ljudje jako dobro počutijo. Poglejte ga Bohinjca! skoraj vsakdanja hrana so mu žganci in kislo zelje: a kak korenjak je!

Velik upljiv na razvoj raznoterih bolezni ima nadalje uživanje mesa od bolnih živali. Ko kmet zakolje bolno živinče, tolaži samega sebe, bomo pa dobro presušili, za nas domače bo že dobro i. t. d. — toda močno se vara! Poznal sem moža, ki je nekaj let navidezno brez vsake škode užival meso od živali, katere je izkopal iz zemlje, svaril sem ga preteč mu, da ga objavim pri sodišči i. t. d. — in žalostno je mož končal svoje življenje: umrl je za rakom v želodci ter prestal je grozne bolečine. Po uživanji tacega mesa izcimijo se v človeku raznotere merzlice, loti se ga griza, driska in ako razsaja kolera v ondotnem kraju, gotovo se ga loti tudi ta huda bolezni, in težko, da bi jej srečno ušel. O gerskem modrijanu Diogenu se bere, da je umrl za kolero: požerl je (ne bodi gerdo reči!) surovo stegno nekega goveda — — —

Res da se postava lepo glasi, ki strogo prepoveduje uživanje mesa od bolne živali, a kmet se vendar le težko loči od ljube ži-

vinice; davke je mislil plačati, ko jo bode prodal; da mu torej popolnoma v nič ne pride, posuši njeno meso za svoj dom.

Kako koristno bi bilo, ko bi se vaškej mladini v tako zvanih „nedeljskih in ponavljalnih šolah“ podavalo vsaj nekoliko najimennitnejših pravil o zdravstvenih zadevah, gotovo bi to bolj koristilo ljudstvu, kakor kopica raznih drugih šolskih predmetov.

Oglejmo si še nekoliko kuhinjo in mizno orodje našega kmeta. On pripravlja in shranja svoje jedi navadno v loncih ali lončenih piskrih in posodah, ki so pocinjeni s tvarino, večinoma obstoječo iz svinca. Ako se v takih posodah shranja dolgo časa mleko, sir ali, pa surovo maslo i. t. d., upljiva njihova kislina na svinec, da se raztopi; in svinec je strup človeškemu organizmu. Ljudi bode in grize po čevih, oni jamejo pljuvati, telo peša, ker nobena jed ne ostane v njem — in tako velikokrat žalostno končajo svoje življenje. Najboljši za rabo so kmetu lončeni, dobro žgani piskri. Ravno tako škodljiva človeškemu organizmu je medena posoda, ki jo pa nahajamo le po bolj premožnih kmečkih hišah; v takih posodah shranjajo ne le mleko in druga jedila, ampak tudi žganje. Te medene posode so navadno od znotraj prevlečene s tvarino, kateri je primešanega mnogo svinca — po dolgem uporabljevanji oddergne se ta tvarina in se primeša žganju svinec in med, in to prouzroči iste nasledke, ki so bili zgoraj omenjeni. Da je bilo žganje v takih posodah shranjeno, o tem se lahko prepričamo, ako veržemo vanj malo neugašenega apna; apno, ako se žganje dobro promeša in ako ima v sebi kaj raztopljene medi, postane zeleno. Na ta način po nekaterih krajih tudi čistijo žganje.

Blagor kmetu, ki razen vode, mleka, vina in žganja ne pozna drugih umetno pripravljenih pijač, s katerimi si gospoda v mestih končava svoje življenje. In pri tej malej zbirkci in raznoverstnosti pijač počutil bi se inače kmet prav dobro, ako bi ne prestopal meja zmernosti. Pravo žganje se jako dobro prilega delavnim ljudem in bolji zajutrek mu je nego kava; v krajih, kjer ne raste vino, je delavcu žganje edina okrepčevalna pijača — in dokler so ga pili zmerno, bili so terdni, čversti in zdravi. A poglej jih sedaj kmečkih paglavcev; komaj dobro na mizo vidi, pa že zahteva žganja, češ, saj ga tudi oče pijó.... Poznal sem moža-kovača, ki je celó dete v zibeli tolažil in miril s tem, da mu je večkrat ulil malo žganja v usta, samo da je imel mir pred njim. Žganje, ki se je v 16. veku dobivalo le v lekarni in za drag denar kot pripomoček v mnogih boleznih, pije se dandanes po ravnem in po hribih — litroma; in

ono je, skoraj bi dejal, edini strup, po čegar uživanji peša naš kmet in njegov zárod; v njem (ne v delu) išče tolažbe svojemu žalostnemu, brezupnemu stanju: in zares najde jo, a za koliko časa? Dokler je omotljen in da se človeštvu na sram probudi v jarku poleg ceste. In ako se to večkrat ponavlja, opeša mu delavna moč njegovih možganov, živci odpovedó svoje delovanje, meso na njegovem životu postane mehko, koža bleda in je kakor bi bila napihnjena; želodec použitih jedí ne more več premļjevati in kako? — saj je vse osmojeno po njem — in kedó še ni videl pijančevega želodca v anatomsčnem muzeji? Naposled se loti vodenica tacega človeka — in smert se le ga reši vseh rev in nezgod. Ali je torej človeku, ki tako slabi samega sebe, mogoče obdelovati zemljo, kakor bi jo moral v potu svojega obraza in ni po tem načinu največ sam kriv svoje nesreče in revščine? Gotovo dá! Žalostnih dokazov nam je mnogo iz Poljske.

Najboljše je voda*, dejal je Pindar; in v resnici je voda ljudem in živalim najboljša in najnaravnejša pijača; in sicer je ona voda najboljša, ki je čista in prozorna, ki nima nikakovega duha ali posebnega okusa. Studenčnica je gotovo najboljša pitna voda, a te nimajo povsodi; veliko ljudi mora piti kapnico ali dežnico, ali pa vodo iz rek — koliko se nabere smeti in druge nesnage v vodnjakih, kjer se nabira kapnica, in koliko gerdobji se le v rekah in tekočih vodah! Mogoče ni, da bi taka voda ngajala človeškemu organizmu.

Kapistran.

(Dalje prih.)

Opomnja.

Čč. gg. naročniki bodejo pač nekako čudno gledali, ko jim prideti danes dvé številki v roke za eno. Zádno številko namreč je bila neka nesreča zadela. Nekateri zavitki so bili, kar smo pozneje zvedeli, pretesno narejeni in vanje listi siloma vtaknjeni, kar jim ni moglo biti na korist. Nekaj takih pritožeb nam je že došlo. Ker ne moremo vedeti, pri katerih naročnikih se je to zgodilo, pri katerih ne, škode pa ne želimo nikomur, dali smo 13. številko ponatisniti ter jo doposlali vsem naročnikom. Ako bi je tudi kedó ne potreboval, vračati nam je ni potreba.

Uredništvo.

Zvon izhaja 1. in 15. dan meseca; naročnina 4 gold. za vse leto, 2 gold. za pol leta. Napis: Redaction des „Zvon“, Wien, VIII., Lange Gasse 44.